

Sertificēta sugu aizsardzības jomas eksperta slēdziens Teritorijas "Istra" pārvaldības plāna sagatavošanai

Biotopu grupa, suga vai sugu grupa, par kuru sniedz slēdzienu.

Slēdziens ir sagatavots par sugu grupu – zīdītāji: ūdrs (*Lutra lutra*)

Teritorija, kurai tiek izstrādāts Pārvaldības plāns.

Jaunveidojamā ĪADT, Natura 2000 teritorijas "Istra"

Teritorijas apsekošanas datums.

Teritorija tika apsekota no š.g. 5.-7. jūnijam, no 18.-20. jūnijam un no 28.-30. augustam.

Meteoroloģiskie apstākļi.

Visās teritorijas apsekošanas dienās bija saulains un karsts.

Apsekošanas ilgums. 9 dienas

Izpētes metodes.

Ūdru sastopamības pārbaude tika veikta pēc ūdru monitoringa metodikas Natura 2000 teritorijās (<https://www.daba.gov.lv/lv/natura-2000-vietu-monitoringa-metodikas>). Saskaņā ar metodiku ir uzskaitītas sekojošas ūdra klātbūtnes pazīmes: pēdu nospiedumi, ekskrementi un teritorijas iezīmes, retāk citas nepārprotamas ūdra klātbūtnes pazīmes. Pazīmju meklēšana veikta to atstāšanai raksturīgās pārbaudes vietās: patiltēs, caurtekās, uz akmeņiem, smilšu sērēs, u.c.

Ūdrus apdraudošie faktori ir atbilstoši Art 17 ziņojuma Eiropas Komisijai par sugas stāvokli sagatavošanas vadlīnijām (https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17). Atbilstoši metodikai ir definēti 13 ūdra apdraudošie faktori un veikta atzīme, vai apdraudošais faktors ir (1) vai nav (0) konstatēts apsekošanas vietā.

Dzīvotņu kvalitāte vērtēta saskaņā ar monitoringa metodiku. Dzīvotnes kvalitāte ir teicams, ja nav atzīmēts neviens no apdraudošajiem faktoriem; kvalitāte ir laba, ja atzīmēts viens apdraudošais faktors; vidēja kvalitāte, ja atzīmēti divi apdraudošie faktori; slikta kvalitāte, ja atzīmēti trīs un vairāk apdraudošie faktori.

Peļveidīgo grauzēju faunas izpētei tika izmantotas augsnes lamatas (*Pitfall traps*) un putnu būrīšu izlikšanas metodes.

Kopsavilkums par Teritorijas ES nozīmes un Latvijas īpaši aizsargājamām sugām vai sugu grupām, ja dati par sugu dzīvotnēm pievienoti plānu e-formai, kā arī piezīmes vai komentāri, ja tādi nepieciešami; šajā atzinuma sadaļā eksperts norāda Teritorijā konstatēto ES nozīmes sugu populāciju īpatsvaru no kopējās Latvijas populācijas un vērtē Teritorijas nozīmi sugas saglabāšanā.

Sistemātiski pētījumi par zīdītājiem teritorijā nav veikti. Pagājušā gadsimta beigās J. Ozoliņš veica ūdru izpēti Istras ezerā un tā apkārtnē. Saskaņā ar informāciju EMERALD projekta anketās, dabas lieguma teritoriju "Istras ezers" 2001. un 2002. gadā apsekoja A.Pupila, G.Pētersons un Ž.Andersone ar mērķi pārbaudīt ūdra un citu zīdītāju sastopamību. Dabas parku "Istras pauguraine", lai pārbaudītu ūdra, vilka, lūša un lāča sastopamību, 2002. gadā apsekoja Ž.Andersone. Sugas netika konstatētas, bet atzīmēts, ka vilki un lūši teritorijā uzturas pēc vietējo iedzīvotāju novērojumiem. Putnu apsekojuma laikā 2001. gadā U.Bergmanis u.c. atzīmēja lūša konstatēšanu. V.Pilāts susuru izplatības izpētes nolūkos 2017. gadā bija izlicis 10 būrīšus dabas parka "Istras pauguraine" teritorijā.

Ūdru sastopamība tika pārbaudīta kamerāli izvēlētās 14 vietās. Apsekojot šīs vietas dabā, ūdriem neatbilstošas atzītas četras vietas. No 10 ūdriem atbilstošām vietām to klātbūtne bija apstiprināta 8 vietās. Atrast pazīmes divās vietās traucēja biežais ūdenstilpju krastu

apaugums un grūti pieejamie krasti. Kopā 8 vietās atrasti 12 svaigi (pārsvarā krastā) un 43 veci (pārsvarā krastā) ekskrementi, viens dzīvs ūdrs šķērsojam Meļņiku sagruvušo aizsprostu zem tilta un daudzas pēdas Cegelņas upītes sērē.

Visās vietās dzīvotņu kvalitāte novērtēta kā teicama un laba. No ūdrus apdraudošajiem faktoriem trīs gadījumos atzīmēts “tūristu un maksšķernieku radītais traucējums”. Ūdri barojas galvenokārt ar dažādiem ūdens un sauszemes dzīvniekiem (Ozoliņš u.c., 2018). To īpatsvars mainās atkarībā no sezonas – vasaras mēnešos lielāks īpatsvars ir sauszemes dzīvniekiem, bet rudens un ziemas mēnešos ūdens iemītniekiem, tajā skaitā zivīm. Teritorijā barības bāze vērtējama kā laba. No barības atliekām var secināt, ka ūdri barojas galvenokārt ar vēžiem. Istras krastos tika atrasti tā saucamie “barošanās galdiņi” ar vēžu un gliemeņu atliekām. Ūdra barībā būtiska nozīme ir parastajai vardei (*Rana temporaria*) un purva vardei (*R.arvalis*) (Ozoliņš u.c., 2018). Parastās vārdes blīvums teritorijā ir novērtēts salīdzinoši zems, savukārt purva vardei tas ir visaugstākais pie Šķaunes ezera salīdzinājumā ar citām varžu sugām (Čeirāns, 2024). Zivju sugu populācijas jaunveidojamās teritorijas ezeros ir novērtētas kā stabilas (Bērziņš, 2024). Zivju resursus izmanto maksšķernieki. Rūpnieciska zveja nenotiek.

Precīzu sugas indivīdu skaitu populācijā var noteikt, izmantojot molekulārās bioloģijas metodes vai automātisko kameru tīklu (Anderson et al. 2006, Lerone et al. 2015). Latvijā tiek izmantots aptuvenš indivīdu skaita vērtējums, kas balstās uz minimālā dzīvnieku skaita vērtējumu, kuri Latvijas apstākļos uzturas saldūdens piekrastes joslas vidēji 10 km garā posmā pēc pētījumiem, kuri veikti 20. gs. deviņdesmitajos gados (Ozoliņš 1999).

Sugas minimālais populācijas lielums jaunveidojamajā teritorijā novērtēts ar 4 indivīdiem. Aprēķins veikts, ņemot vērā, ka J.Ozoliņa aprēķinātais ūdru vidējais blīvums Latvijas upēs ir 0,12 ūdri/1 km piekrastes. Jaunveidojamās teritorijas platība šobrīd nav zināma, bet tā tiek plānota apmēram 1899 ha. Ūdriem piemērotu dzīvotņu platība, kas galvenokārt ir ezeri, ir apmēram 631 ha ar kopējo krasta līnijas garumu 34 395 m. Turklāt ezerus ūdri pilnībā izmanto bezledus apstākļos un tiem ir būtiska loma ūdru barošanās apstākļu uzlabošanai un nodrošināšanai (Ozoliņš u.c., 2018). Ūdru pamatdzīvotnes ir ūdensteces. Jaunveidojamajā teritorijā to kopgarums ir apmēram 1490 m. Meliorācijas sistēmu tīkls teritorijā ir nebūtisks. Ņemot vērā hidroloģisko tīklu kontekstā ar teritorijas bioloģisko ietilpību, sugas maksimālais populācijas lielums varētu būt 10 indivīdi vasaras periodā (1.tabula). Ūdru monitoringa rezultāti par 2020. – 2023. gadu parāda, ka Latvijā dzīvo 3500 līdz 4000 ūdru. Sugas labvēlīga aizsardzības stāvokļa novērtējums valstī kopumā un DL “Istras ezers” novērtēts kā labvēlīgs (FV). Apsekojuma rezultāti 2024. gadā apstiprina, ka sugas labvēlīga aizsardzības stāvokļa novērtējums DL “Istras ezers” un jaunveidojamajā teritorijā ir labvēlīgs (2.tabula).

1.tabula

Ūdra (*Lutra lutra*) populāciju lielums un sugas dzīvotņu platība

Nr.p.k.	Suga	Sugas populācijas lielums teritorijā		Teritorijā esošās sugas populācijas attiecība (%) pret sugas populāciju Natura 2000 teritorijās Latvijā kopumā	Teritorijā esošās sugas populācijas attiecība (%) pret sugas populāciju valstī	Sugas dzīvotnes platība (ha)	Sugas dzīvotnes platības attiecība (%) pret sugas dzīvotnes platību Natura 2000 teritorijās Latvijā kopumā
		Min.	Maks.				
1.	Ūdrs (<i>Lutra lutra</i>)	4	10	0.45-0.62	0.11-0.25	Apm. 631	2.13

Jaunizveidojamās ĪADT "Istra" zīdītāju faunas izpētes laikā 2024. gadā konstatētas meža sicistas (*Sicista betulina*) jaunas atradnes. Suga ir konstatēta divās vietās: pie Šķaunas ezera Z daļā un Istras palienē pie Meļņikiem. Abas atradnes atrodas jaunveidojamajā teritorijā. Latvijā dati par sugas izplatību ir fragmentāri, nav datu par populācijas lielumu un sugu ietekmējošiem faktoriem. Iespējams, ka sicista izplatīta nevienmērīgi visā valsts teritorijā. Pūču atriņu sastāva pētījumi ļauj secināt, ka meža sicistai Latvijā kopš 1988. gada ir pieaugoša populācija (Avotiņš 2017).

Meža sicista sastopama mitrās, skrajās lapkoku un jaukto koku mežaudzēs, ar bagātīgu pamežu un zemsedzi, palieņu mežos un krūmājos, kā arī aizaugušos izcirtumos un purvos (Andrušaitis 2000, Tauriņš 1982). Bieži sicista tiek konstatēta mitrās pļavās vai pie ūdenstilpēm, kuru krasti ir apauguši ar biezu lakstaugu un krūmu veģetāciju (Pilāts & Pilāte 2012).

Informācijas avotos kā galvenie faktori, kuri ietekmē meža sicistas daudzumu un izplatību ir norādīta intensīva lauksaimniecība un mežsaimniecība (Meinig et al 2016). 2018. gada ziņojumā Eiropas Komisijai par biotopu un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā atbilstoši Dzīvotņu direktīvas 17. panta prasībām meža sicistas stāvoklis norādīts kā labvēlīgs (FV). Apsekojumu laikā 2024. gadā konstatēts, ka sugas labvēlīga aizsardzības stāvokļa novērtējums jaunveidojamajā teritorijā ir labvēlīgs (2.tabula).

Saskaņā ar VMD datiem, jaunveidojamā teritorijā ir sastopami vilki (<https://www.vmd.gov.lv/lv/nomeditie-lielie-pleseji>) un pēc vietējo iedzīvotāju novērojumiem arī lūši. Visās vietās, kur tika pārbaudīta ūdru sastopamība, konstatētas bebra darbības pēdas.

2.tabula

Īpaši aizsargājamās sugas teritorijā un to aizsardzības statuss

Nr.p.k.	Sugas nosaukums latviski	Sugas nosaukums latīniski	Sugas aizsardzības statuss valstī		Sugas labvēlīga aizsardzības stāvokļa novērtējums valstī kopumā (atbilstoši ETC datiem, tikai direktīvu pielikumos iekļautajām sugām)	Sugas labvēlīga aizsardzības stāvokļa novērtējums konkrētajā ĪADT (direktīvas pielikumos iekļautajām sugām informāciju norāda atbilstoši ETC kategorijām)
			Īpaši aizsargājama suga atbilstoši 14.11.2000. MK noteikumiem Nr.396 (ar ¹ atzīmēt mikroliegumu sugas 18.12.2012. MK noteikumiem Nr.940)	Biotopu direktīvu pielikumos iekļauta suga (ar * atzīmē prioritārās sugas)		
1.	Ūdrs	<i>Lutra lutra</i>	x	II, IV	FV	FV
2.	Meža sicista	<i>Sicista betulina</i>	x	IV	FV	FV
3.	Vilks	<i>Canis lupus</i>		V	FV	FV
4.	Lūsis	<i>Lynx lynx</i>	x	IV	FV	FV
5.	Bebrs	<i>Castor fiber</i>		V	FV	FV

Ūdra (*Lutra lutra*) esošo *Natura 2000* teritoriju un jaunveidojamās *Natura 2000* teritorijas līmeņa aizsardzības mērķu pamatojums (eksperta apsvērumi, izmantotie dati).

Esošo *Natura 2000* teritoriju (DL “Istras ezers” un DP “Istras pauguraine”) līmeņa aizsardzības mērķu (CO) pamatojums.

DL “Istras ezers” ūdra aizsardzības mērķis (CO) noteikts 2022. gadā projekta LIFE-IP LatViaNature ietvaros (Pilāts, Opmanis) un tas ir 0,14 īpatņi/km. Atbilstoši atskaitēs par ūdru monitoringu norādītajam, kā arī 2024. gadā veiktajiem monitoringa p-tu apsekojuma rezultātiem, izmantots ģeometriskais vidējais no popmin (1) un popmax (5), t.i. “2”. Ūdru CO paliek nemainīgs – 0,14 īpatņi/km.

DP “Istras pauguraine” nav atzīmēts kā ūdriem nozīmīga *Natura 2000* teritorija, jo tur nav ūdriem raksturīgo dzīvotņu.

Jaunveidojamās *Natura 2000* teritorijas līmeņa ūdru aizsardzības mērķa (CO) pamatojums.

Jaunveidojamās teritorijas ūdra CO noteikts, ņemot par pamatu projekta LIFE-IP LatViaNature ietvaros sagatavoto V. Pilāta un O. Opmaņa sugas aizsardzības mērķa noteikšanas pieņēmumus un pamatojumu.

Atbilstoši J.Ozoliņa (1999) aprēķinātajam ūdru vidējam blīvumam Latvijas upēs (1.2 ūdri uz 10 upes tecējuma kilometriem jeb 0.12 ūdru/1 km piekrastes) minimālais populācijas lielums ir 4 indivīdi. Maksimālais populācijas lielums ir 10 indivīdi vasaras periodā, ņemot vērā dabā apsekoto ūdru sastopamības vietu rezultātus un dzīvotņu kvalitāti kontekstā ar Teritorijas hidroloģisko tīklu un bioloģisko ietilpību.

Ūdenstilpju raksturojumam un krastu līniju garuma dati izmantoti no U.Suško 2024. gada pētījuma “Vecslabadas apkārtnes ezeru un upju hidroloģiskais, morfometriskais, limnoloģiskais un vēsturiskais raksturojums Istras izpētes teritorijā”. Teritorijā atrodas 7 ezeri (Istras ezers, Audzeļu ezers, Dziļais ezers, Šķaunas ezers, Maroksnas ezers, Volčaks un Dunajas ezers). Stāvošs ir Dunajas ezers, notekošs ir Šķaunas un Maroksnas ezers, pārējie ir caurtekoši ezeri. Visu ezeru krasta līnijas garums ir 34 395 m. Teritorijā ir četri īsi vienas, cauri Audzeļu, Istras un Dziļajam ezeram tekošas potamālas ūdensteces posmi ar kopējo garumu 1490 m – īss Cegeļņas posms pie ietekas Audzeļu ezerā (310 m), Audzeļu un Istras (450 m), kā arī Istras un Dziļo ezerus (90 m) savienojošie īsie upes posmi un īss Istras upes posms no iztekas no Dziļā ezera līdz Vecslabadas dzirnavām Melņikos (640 m), kā arī papildus tam arī Istras ezera dienvidrietumu līcī ietekošais Zeiļovas strauta grāvis (350 m). Meliorācijas sistēmu kopgarums ir nenozīmīgs. Kopējais krastu līnijas garums ir 36 km.

Izmantots ģeometriskais vidējais no popmin un popmax, t.i. “6,33”. Izrēķinātais CV_DEN blīvums ir 0,17 īp/km. Tas ir nedaudz vairāk nekā J.Ozoliņa aprēķinātais ūdru vidējais blīvums Latvijas upēs – 0,12 ūdru/1 km piekrastes. CO noteikšanai kā optimālais blīvums izvēlēts “0,14 īp./km”, jo šī vērtība ir nedaudz augstāka par literatūrā doto vidējo un tā sasniegta diezgan daudzās Latvijas *Natura 2000* vietās, un tāpēc ir reālistiska (LIFE-IP LatViaNature Pilāts, Opmanis. 2022).

Kopsavilkums par nepieciešamajiem aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumiem ES nozīmes sugas ūdrs (*Lutra lutra*) *Natura 2000* teritorijas līmeņa aizsardzības mērķu sasniegšanai.

Nepieciešamie aizsardzības pasākumi.

Teritorijas apsekošanas laikā 2024. gadā no ūdru apdraudošajiem faktoriem konstatēts viens: “tūristu un makšķernieku radītais traucējums”. Šobrīd aktīvs tūrisms teritorijā nenotiek,

bet teritorijas ezeru krastos atrodas iecienītas makšķerēšanas vietas. Attīstot tūrisma infrastruktūru, kā arī labiekārtojot makšķerēšanas vietas, ieteicams to veikt esošajās vietās, nepārveidojot ūdenstilpju krastus.

Teritorijā netika konstatēta intensīva jaunu virszemes ūdens objektu izveide vai esošo objektu pārveide saimnieciskiem un rekreācijas mērķiem. Taču jāņem vērā, ka, ierīkojot šādus objektus, ūdri uzsāks tos apmeklēt un barosies ar tajos pieejamiem ūdens dzīvniekiem. Šādu objektu attīstītajiem saskaņā ar sugas aizsardzības plānu pirms darbu uzsākšanas jāapliecina ar ūdru postījumiem saistīto risku apzināšanās un sugas aizsardzības prasību ievērošana visā no jauna izveidoto vai pārveidoto ūdens objektu apsaimniekošanas laikā.

Ezeros notiekošā zivju un vēžu iegūšana, kā arī bebru skaita regulēšana tiek veikta ūdriem draudzīgi. Kopā 8 p-tos atrasti 12 svaigi (pārsvarā krastā) un 43 veci (pārsvarā krastā) ekskrementi, 1 dzīvs ūdrs un daudzas pēdas vienā vietā.

Nepieciešamie dzīvotņu apsaimniekošanas pasākumi.

Ūdra dzīvotnēm nav tiešas saistības ar ES nozīmes biotopiem, jo ūdri izmanto dažādas ūdenstilpes un to krastus, kas var būt gan dabiskas ūdensteces un ezeri, gan mākslīgās ūdenstilpnes – dīķi, karjeri un meliorācijas grāvji. Dzīvotņu kvalitāte ir novērtēta teicama un laba, tādēļ speciāli ūdru dzīvotņu apsaimniekošanas pasākumi Teritorijā nav nepieciešami.

Apsaimniekošanas pasākumu vai tūrisma infrastruktūras izveides ietekme ūdra dzīvotnēs

Ezeru biotopu apsaimniekošanu (niedru pļaušanu) ieteicams veikt ziemā, kad ezerus klāj ledus. Ezerus ūdri pilnībā izmanto bezledus apstākļos.

Veidojot tūrisma infrastruktūru ezeru krastos, ieteicams to veikt esošajās vietās, piemēram, pie Šķaunas ezera austrumu krastā (Soboļinas Šķaune), nepārveidojot ūdenstilpju krastus. Tas nodrošinās ūdriem nepārtrauktu piekļuvi krastam.

Izmantotās literatūras un citu informācijas avotu saraksts.

Anderson H.M., McCafferty D.J., Saccheri I.J., McCluskie A.E. 2006. Non-invasive genetic sampling of the eurasian otter (*Lutra lutra*) using hairs. – *Hystrix It.J. Mamm*, 17 (1): 65–77.

Andrušaitis G. (2000). Latvijas Sarkanā grāmata: retās un apdraudētās augu un dzīvnieku sugas, 6. sējums, putni un zīdītāji. Rīga: Terras Media, 234

Avotiņš A. 2017. Informācijas ieguve par īpaši aizsargājamo sugu meža sicista *Sicista betulina*. https://www.daba.gov.lv/upload/File/DOC_MON/MON_ATSK_17_Sicista_betulina.pdf

Bērziņš E. 2024. Sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta slēdziens jaunveidojamās Natura 2000 teritorijas dabas parks „Istra” pārvaldības plāna sagatavošanai. Sugu grupa “zivis”.

Čeirāns A. 2024. Abinieku un rāpuļu eksperta slēdziens jaunveidojamās Natura 2000 teritorijas dabas parks “Istra” pārvaldības plāna sagatavošanai

Lerone L., Carpaneto G.M., Loy A. 2015. Why Camera Traps Fail to Detect a Semi-Aquatic Mammal? Activation Devices as Possible Cause. – *Wildlife Society Bulletin* 9999: 1–4. DOI: 10.1002/wsb.508.

Meinig, H., Zagorodnyuk, I., Henttonen, H., Zima, J. & Coroiu, I. 2016. *Sicista betulina* (errata version published in 2017). *The IUCN Red List of Threatened Species* 2016: e.T20184A115156920. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2016-3.RLTS.T20184A22203739.en>. Accessed on 13 December 2021.

Ozoliņš J. 1999. Ūdrs *Lutra lutra* (L., 1758) saldūdeņu un to piekrastes ekosistēmās Latvijā. Promocijas darbs bioloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai, Rīga: LU, 131 lpp.

Ozoliņš u.c. 2018. Eirāzijas ūdra *Lutra lutra* sugas aizsardzības plāns. LVMI Silava, Salaspils: 1-55.

Ūdru fona un Natura 2000 monitorings Latvijā. Gala pārskats par 2020.-2023. gadu. LVMI "Silava", 27 lpp

Pilāts V., Pilāte D. 2012. *Sicista betulina* in the Baltics and Northwest Russia – similarities and differences. 1st International Symposium The Northern Birchmouse (*Sicista betulina*) Ecology, Monitoring and Conservation. Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein Kiel-Molfsee (Germany)

Tauriņš E. 1982. Latvijas zīdītājdzīvnieki. Zvaigzne, Rīga, 133-135

Suško U. 2024. Vecslabadas apkārtnes ezeru un upju hidroloģiskais, morfometriskais, limnoloģiskais un vēsturiskais raksturojums Istras izpētes teritorijā. – Rīga, 2024. – 34 lpp. (16 att., 2 tab.).

Slēdzienu sagatavoja dr.biol. Digna Pilāte (Dabas eksperte saskaņā ar LR Vides ministrijas Dabas aizsardzības pārvaldes lēmumu Nr.4.16/13/39 „Par eksperta sertifikāta derīguma termiņa pagarināšanu“; sertifikāts nr. 026, derīgs līdz 28.07.2026., tiesīga sniegt atzinumus par sugu grupu: zīdītāji.

Slēdzienā ir sešas lappuses.

16.10.2024.